

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА. КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 34(094)340.13.340.5

DOI 10.32782/2523-4269-2022-82-1-1-3-10

Стецюк Богдан Романович,доктор юридичних наук, професор
(Донецький державний університет
внутрішніх справ, м. Кропивницький)ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2273-637X>

СУДОВИЙ ПРЕЦЕДЕНТ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА В СУЧАСНІЙ ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Статтю присвячено дослідженню судового прецеденту як джерела права в сучасній українській правовій системі. Особливо звернено увагу на теоретико-правові аспекти співвідношення позитивного та природного права. Наголошується, що важливими аспектами у вирішенні нагальних проблем, котрі постали перед сучасною правовою дійсністю, є використання потенціалу та розроблення відповідних механізмів для реалізації позитивного й природного права. Розглянуто аспекти у визначенні судового прецеденту як джерела права у співвідношенні із судовою практикою. Обґрунтовано твердження, що кожна окремо взята країна – член ЄС має свою специфіку під час визначення понять «судова практика» та «судовий прецедент», проте судовий прецедент у всіх країнах здебільшого має переконливу силу.

Ключові слова: джерело права, судовий прецедент, правотворчість, природне право, позитивне право, правова система.

Постановка проблеми. Сучасна правова система України перебуває у процесі усвідомлених фундаментальних змін, що виражається тісним зв'язком із процесами глобалізаційного характеру. Нинішні демократичні трансформації закладають в Україні основи модерної правової держави та сучасного громадянського суспільства, що потребує нового розуміння самої сутності механізму та інструментарію його правового регулювання. Водночас відбувається еволюція суспільно-політичних та соціально-економічних відносин у розвитку людської цивілізації, що має значний вплив на трансформацію сучасних правових систем. Зокрема, під впливом об'єктивних зовнішніх чинників романо-германська та англо-саксонська правові системи поступово починають утрачати свою ідентичність, що найбільше відображається на поширенні судового прецеденту як необхідного елемента еволюційного розвитку правової системи нашої держави. Ураховуючи особливості судового прецеденту як джерела права з можливостями більш оперативного реагування на зміну соціально-політичних умов, а також ураховуючи міжнародно-правову кон'юнктуру, до нього все частіше звертаються як до більш ефективного регулятора суспільних відносин, аніж до традиційного континентального права.

Проблеми щодо визначення місця судового прецеденту як джерела права в українській правовій системі є одними з ключових для сучасної вітчизняної юриспруденції та привертають увагу цілої низки україн-

ських теоретиків права. Проте, незважаючи на значну кількість наукових доробок зазначеної теоретико-правової проблематики, серед учених немає одностайності в питаннях щодо визначення місця та ролі судового прецеденту в системі джерел права України.

Історично склалося так, що розвиток вітчизняної правової системи сприяв утвердженню на теренах українських земель нормативістського підходу до праворозуміння, де нормативно-правовий акт став домінують в системі джерел права. На другорядні позиції відійшли такі джерела права, як правовий звичай, міжнародний договір, правова доктрина, а судовий прецедент у правових доктринах узагалі подавався як «чужорідний елемент» англо-американської правової системи. Проте сьогодні в Україні, як і в інших країнах романо-германської правової сім'ї, відбувається переосмислення значимості судового прецеденту у вигляді джерела правової системи. Незважаючи на те що судовий прецедент як традиційне джерело права не є характерним для вітчизняної правової системи, з причини відсутності регламентації окремих питань правового регулювання нормативістськими актами законодавства все частіше правова практика вимагає потреби теоретико-правового підґрунтя для застосування судового прецеденту як джерела права.

Піднята проблема водночас є актуальною як у зовнішньому, так і внутрішньому форматі. Зокрема, адап-

тація нашого законодавства до загальноєвропейських вимог, визнання державою обов'язковості прецедентних рішень Європейського суду з прав людини, а також прагнення реформувати вітчизняну правову систему за взірцем міжнародних норм права дають підстави стверджувати, що в системі джерел українського права судовий прецедент необхідно розглядати як основний елемент судової правотворчості.

Зазначене вказує, що під час проведення судово-правової реформи та остаточної інтеграції нашої держави до європейського співтовариства питання судового прецеденту як джерела права набуло особливої актуальності в українській правовій системі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дискусії стосовно проблематики визначення місця судового прецеденту як джерела права в країнах, що входять до романо-германської правової сім'ї, тривають уже давно. В останні десятиліття дослідження зазначеної проблематики стало традиційним не лише для зарубіжної юридичної науки, а й для української юриспруденції. Зокрема, серед українських учених можна зазначити науковий доробок Л. Бардаченка [1], Н. Бондаренко-Зелінської [2], О. Зайчука [3], П. Рабіновича [4].

Розкриття різних філософсько-правових підходів, що мають неабияке значення для осмислення окремих аспектів окресленої проблематики, ми бачимо в працях таких вітчизняних дослідників права, як Н. Гураленко [5], О. Костенко [6], С. Сливка [7].

Окремі теоретико-правові аспекти джерела права як явища в правовій реальності романо-германської правової сім'ї загалом висвітлюються в наукових працях українських дослідників Т. Анакіна [8], Б. Малишева [9], В. Москаленка [10].

Серед зарубіжних учених, котрі зробили вагомий внесок у дослідження судового прецеденту як складової частини систем джерел права в країнах романо-германської правової системи, заслуговують окремої уваги погляди Р. Дворкіна [11], Б. Кардозо [12], Л. Фуллера [13], О. Холмса [14].

Водночас, не применшуючи ролі та значимості доробків згаданих вище науковців, необхідно зауважити, що проблематика дослідження теоретико-правових аспектів судового прецеденту як джерела права в сучасній правовій системі України сьогодні не є достатньо вивченою.

Метою статті є аналіз сутності визначення теоретико-правових аспектів судового прецеденту як джерела права в правовій системі України.

Виклад основного матеріалу. Однією з основних сучасних тенденцій розвитку правової системи України є відхід від формального підходу, де конвенційне поняття права зводилося суто до сукупності правових норм, котрі відображаються як воля держави та, відповідно, забезпечуються примусовими санкціями. Сьогодні право не можна безапеляційно отожднювати та некритично зіставляти із законом, а треба визначати його через призму таких надпозитивних етичних комунікаційних регуляторів, як справедливість, моральність, правдивість, порядок.

Теоретично закон повинен узгоджуватися зі змістом такого розуміння права, в іншому разі він уважатися неправовим та узаконеним свавіллям і примхою законодавця, що в подальшому призводить до унеможливлення його дії. Можна погодитися з думкою окремих науковців, що механізм унеможливлення дії неправового закону ґрунтується на конституційному принципі верховенства права, а також на вченнях про та ієрархію

та різність джерел права [5, с. 52]. Саме конституційний принцип верховенства права найбільш повно розкриває сутність безпосереднього судового захисту основних прав і свобод людини, унеможливає свавілля державної влади та забезпечує єдність правозастосовної практики. Беззаперечно можна стверджувати, що принципи природного права виступають базовими орієнтирами фундаментального джерела позитивного права.

У сучасному глобалізаційному світі правова реальність настільки різноманітна та багатогранна, що в ній важко все передбачити та законодавчо закріпити. Між правовою нормою, що фіксується в законі, та юридично-життєвими винятками завжди буде залишатися розбіжність, котру необхідно буде усувати через модифікацію правової норми судовим рішенням. Відповідно, постає передумова самого адекватного переосмислення та визнання судового прецеденту як важливого джерела права.

Важливим теоретико-правовим аспектом є переоцінка багатьма сучасними провідними правознавцями поглядів на право, що сприяє суттєвим змінам у вітчизняній юриспруденції. Можна погодитися з твердженнями таких учених, як О. Костенко та С. Сливка, щодо необхідності подолання однобокості позитивізму та за допомогою методу синтетичного поєднання повинно зреалізуватися своєрідне взаємодоповнення позитивної форми й природно-правового змісту [6, с. 173; 7, с. 73].

Проте, незважаючи на зв'язок дійсності права з його позитивністю, воно лише тоді виражає істинність через власну правову сутність, коли у своєму змісті певним чином представлене природним правом. Позитивне право відображає ці відносини, які виникають у кожному конкретному суспільстві й державі та зумовлене розвитком суспільних відносин. Водночас позитивне право як обов'язково встановлена та захищена державою система норм поведінки формується не довільним порядком, а з обов'язковим урахуванням природних прав людини і громадянина. Зазначена вимога дає змогу констатувати, що позитивне право лише за таких обставин набуває якості захисної сили й неодмінної цінності та дає змогу вирішувати наболілі проблеми правової дійсності [3, с. 38]. Нехтування таким поєднанням у подальшому призводить до ускладнення практичної реалізації природних загальнолюдських ідеалів і цінностей, унаслідок чого така реалізація фактично стає неможливою. Тому одним з основних теоретико-правових аспектів є перегляд сталих уявлень про право у вітчизняній доктрині, що стосується усвідомлення самої сутності складного діалектичного взаємозв'язку позитивного та природного права.

Основними умовами вирішення нагальних проблем правової дійсності виступають, по-перше, максимальне використання потенціалу доктрин природного та позитивного права та, по-друге, науково обґрунтована аргументація розроблення конкретних механізмів для їх реалізації. На думку Р. Дворкіна, таке поєднання найбільш ефективно проявляється під час ухвалення судового рішення в особливо складних випадках. Зокрема, учений вказує, що в судових справах, де юридичні норми не можуть забезпечити однозначного рішення, судді мають правову змогу керуватися морально-етичним змістом правової системи. Проте автор зауважує, що такого плану судові рішення повинно ґрунтуватися не на суб'єктивних моральних міркуваннях, а на об'єктивних моральних принципах, котрі є базовими в правових інститутах відповідної спільноти [11, р.134–136].

Як стверджує С. Шевчук, за таких умов прецедентне право максимально виконує свою функцію в аспекті безпосереднього захисту природних прав людини. На думку автора, незважаючи на відсутність чи наявність відповідної конкретизуючої норми права, судді під час обґрунтування своїх рішень опираються не лише на позитивні форми, а й на принципи природного права, котрі відповідають моральним критеріям та необхідності правового регулювання в суспільстві [15, с. 46].

Водночас Н. Бондаренко-Зелінська зауважує, що правовий прецедент як джерело права сприятиме збільшенню кількості суб'єктів правотворчості та надаватиме гнучкості й динамізму всій правовій системі через розформалізацію джерел права [2, с. 23].

Із таким твердженням погоджується Л. Бардаченко, зазначаючи, що в сучасному правовому світі нічого кращого не вигадано, де б судова влада могла усувати та заповнювати прогалини в законодавстві. Водночас зауваживши, що основним недоліком судового прецеденту є уніфікація судових рішень, котрі можуть нести в собі різне тлумачення з одного й того ж питання [1, с. 12]. Із перевагами прецедентної системи права погоджується Л. Бардаченко, указуючи на її універсальність як основний аргумент у заповненні судовою владою прогалин у законодавстві, оскільки саме судовий прецедент конкретизує закони та заповнює прогалини в праві. Науковець вважає, що в українській правовій системі прецеденти у формі рішень Конституційного Суду України та Верховного Суду України можна визнати одним із джерел права. Проте вчений заперечує існування в Україні прецедентної системи права, обґрунтовуючи своє твердження неготовністю суспільства до її визнання через низький рівень довіри до суду.

Важливим аспектом у формуванні судового прецеденту як джерела права є створення належного правового механізму, котрий би міг відповідати об'єктивним закономірностям та потребам функціонування соціуму, де б система громадянського суспільства саморозвивалася й саморегулювалася. Забезпечення таких вимог можливо лише за умови поєднання в межах однієї правової системи різних форм права, серед яких особливе місце займає судовий прецедент.

На думку П. Рабіновича, сучасні тенденції побудови держави соціального типу вимагають загалом державно-юридичного регулювання гуманістичної, людиноцентристської дієвості, де створюються належні умови для вирішення конкретних юридичних справ з урахуванням конкретних особливостей кожної життєвої ситуації та індивідуальних інтересів суб'єктів правотворчості. Такий механізм правового регулювання, окрім забезпечення законності та обґрунтованості, дає можливість об'єктивно приймати справедливі судові рішення [4, с. 41].

Важливим теоретико-правовим аспектом щодо визначення судового прецеденту як джерела права є інтерпретація права не лише шляхом пошуку відповідної норми, встановленої законодавцем, але і його нормативно-правовий прояв за принципом креативного правотворення. Судовий прецедент у цьому разі визначається як результат самого процесу творення норми права. Опіраючись на сучасні методологічні підходи, можна стверджувати, що основною ознакою у застосуванні права є черговість переходу від аргументації, котра використовується в конкретній ситуації, до аргументації, котра стосується відповідної норми права. Головною метою такого переходу є спроба через інтерпретацію цієї норми зрозуміти її та відповідно до обста-

вин скоригувати її зміст, щоб забезпечити справедливе вирішення справи.

Заслугує на увагу твердження В. Погорілка, що акт судового тлумачення може під собою мати логічне підґрунтя тільки за умови трактування права як певних відокремлених і паралельно існуючих явищ, де діюча норма не створюється, а лише роз'яснюється. Проте, незважаючи на те що право міститься в різних правових джерелах, воно має ознаку єдності. Загалом його різні частини перебувають в ієрархічному підпорядкуванні, знаходяться в системній єдності та взаємно підтримують і доповнюють одна одну. Відповідно, будь-яка правова категорія має своє підґрунтя у котрійсь іншій правовій категорії. З огляду на це, можна констатувати, що сучасні юридичні форми позитивного права змістовно відображають природно існуючі моральні цінності сучасного суспільства. Учений наголошує, що в будь-якому застосуванні норми права законодавець свідомо залишає певне місце для індивідуальної творчості, де суддя творить право в межах, що є з'ясованими звичайними засобами герменевтики [16, с. 54].

Не менш важливим аспектом у визначенні судового прецеденту як джерела права є його співвідношення із судовою практикою. Загалом у континентальній правовій системі судовий прецедент функціонує паралельно з іншими видами джерел права. Натомість у європейських країнах для визначення актів судової влади як норми права використовується правова конструкція «усталена судова практика», а не «судовий прецедент». Розглядаючи обидва поняття під кутом феномена судової правотворчості, можна стверджувати, що судова практика, незважаючи на самодостатню форму суддівського права, водночас має прецедентний характер [10, с. 111].

Можна погодитися з поглядами вчених, котрі стверджують, що в межах кожної окремої держави – члена ЄС склалося окремішне уявлення про сутність обидвох конструктивів «судова практика» та «судовий прецедент». Проте, незважаючи на їх значимість у регулюванні суспільних відносин, що залежить від історико-правових, національних чи інших чинників, судовий прецедент як джерело права в усіх цих країнах має переважно переконливу силу. Водночас спостерігається конвергенція норм та принципів романо-германського й англо-американського права, що стає першопричиною в підвищенні ролі та значимості судового прецеденту як джерела права в більшості країн ЄС. Формування такого конструктиву пояснюється історичною спільністю обох систем, що беруть свій початок ще з часів римського права та правопорядку, котрі в подальшому стали загальноцивілізаційним надбанням у творенні сучасного європейського права [8, с. 51].

Оскільки в міжнародному праві набуває поширення тенденція щодо становлення елементів прецедентного права через збереження судової наступності, усе більш значимим стає принцип переконливого прецеденту міжнародного суду. Особливість застосування цього принципу пов'язана з відсутністю в загальному міжнародному праві регламентації щодо дотримання попередніх рішень за аналогією міжнародних судів, проте це не є перепорою для започаткування практики судового прецеденту.

Варто зазначити, що судовий прецедент усе частіше визнається як джерело права в європейському співтоваристві, адже за допомогою такої інституції більш детально конкретизуються положення установчих договорів та норм права ЄС. Важливо, що судові роз'яснен-

ня в прецедентах набувають нормативного характеру, що є обов'язковими для всіх суб'єктів правових відносин Співтовариства та є інтегруючим чинником, через який формується та вдосконалюється саме право.

Аналізуючи сказане, можна констатувати, що чинник формування європейського прецедентного права сприяє засвоєнню та використанню його як одного з джерел української правової системи. Тому не стоїть на порядку денному проблема «відшукування» судового прецеденту у вітчизняному праві, коли воно вже існує в реальній дійсності. Світові тенденції у напрямі зближення основних правових сімей, що виражається у зростанні ролі судів у правотворенні в країнах романо-германської правової сім'ї на тлі зближення питомої ваги законодавства в державах англо-американської правової сім'ї, є підтвердженням того, що майбутнє розвитку правової системи окремої держави (зокрема й нашої) – за поєднанням закону та судового прецеденту. Адже універсальність, формальна визначеність, нормативна узагальненість положень законів і конкретизованість, динамічність приписів прецедентного права органічно доповнюють одне одного, що призводить до ефективності дії всього механізму правового регулювання [9, с. 15].

Висновки. Отже, формування нового образу права, перехід від панування позитивістської моделі права до сприйняття природно-правового підходу, переосмислення традиційних позитивістських уявлень про монопольне становище закону в системі джерел права та по-

єднання в межах української правової системи різних форм права, інтегративні процеси щодо зближення основних правових сімей, визнання обов'язковості юрисдикції Європейського суду з прав людини зумовлюють необхідність запровадження в Україні прецедентного права та судового прецеденту як джерела права. До того ж визнання та ефективне застосування цих категорій правотворчими і правозастосовними органами в процесі захисту й реалізації фундаментальних прав і свобод людини визначатимуть прогрес України на шляху до об'єднаної Європи, принесуть стійкість, прогнозованість і сприятимуть стабільності правових відносин у нашій державі, у результаті чого право виконуватиме роль стимулятора суспільного життя, а не гальмівного чинника.

Оскільки судовий прецедент усе більше відіграє ключову роль у розвитку системи «загального права», нові тенденції в правопізнанні вимагають перегляду сталих традиційних уявлень щодо монопольного становища закону. При цьому судовий прецедент потрібно розглядати як засіб балансування та гармонізації між позитивістським і природним правом та як важливе джерело права, що відображає багатогранність реального життя. Отже, для подальшого переосмислення сутності судового прецеденту необхідно проводити ґрунтовний аналіз основних аспектів теоретико-прикладного напрямку його визнання як джерела правової системи України.

Список використаних джерел

1. Бардаченко Л. Перспективи проведення судової реформи. *Правовий тиждень*. 2009. 29 грудня. № 51–52. С. 12–14.
2. Бондаренко-Зелінська Н. Правова система України та судовий прецедент: можливість співіснування. *Юридичний журнал*. 2008. № 6. С. 21–24.
3. Зайчук О., Оніщенко Н. Середовище права та формування правової системи сучасності. *Право України*. 2003. № 12. С. 37–40.
4. Рабінович П. Методологія вітчизняного загальнотеоретичного праводержавознавства. *Український правовий часопис*. 2004. № 7(12). С. 38–44.
5. Гураленко Н.А. Судовий прецедент у системі джерел права: філософсько-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Львів, 2009. 223 с.
6. Костенко О. Основне питання правознавства з позицій соціального натуралізму. *Проблеми філософії права*. Київ ; Чернівці : Рута, 2003. Т. 1. С. 72–78.
7. Сливка С. Природно-правові джерела формування позитивістської концепції. *Проблеми філософії права*. Київ ; Чернівці : Рута, 2003. Т. 1. С. 173–175.
8. Анакіна Т. Прецедентні рішення Суду європейських співтовариств у становленні правопорядку ЄС. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. № 2. С. 4–52.
9. Малишев Б. Судовий прецедент у правовій системі Англії (теоретико-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2002. 20 с.
10. Москаленко В. Специфіка прецедентного права Суду Європейського Співтовариства. *Актуальні проблеми державного управління*. 2005. № 3(26). С. 109–112.
11. Dworkin R. *Taking Rights Seriously*. Cambridge, Mass : Harvard University Press Duckworth, 1977. 239 p.
12. Cardozo B. *Jurisprudence. Selected Writings of Benjamin Nathan Cardozo*. New York : Matthew Bender, 1947. P. 7–46.
13. Фуллер Л. *Анатомія права*. Київ : Сфера, 1999. 144 с.
14. Holmes O. *The Common Law*. Cambridge : Harvard University Press, 1963. 338 p.
15. Шевчук С. Щодо обов'язковості рішень Конституційного Суду України у контексті доктрини судового прецеденту. *Право України*. 2000. № 2. С. 45–48.
16. Погорілко В., Федоренко В. Джерела права України (загальна теорія джерел конституційного права). *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 1(28). С. 46–59.

References

1. Bardachenko L. (2009). *Perspektyvy provedennia sudovoi reform [Judiciary Reform Implementation Prospects]*. *Pravovyi tyzhden*. № 51–52. S. 12–14. [in Ukrainian].
2. Bondarenko-Zelinska N. (2008). *Pravova systema Ukrainy ta sudovyi pretsedent: mozhlyvist spivisnuvannia [Ukraine's Legal System and the Judiciary Precedent: Possibilities for Co-Existence]*. *Yurydychnyi zhurnal*. № 6. S. 21–24. [in Ukrainian].
3. Zaichuk O., Onishchenko N. (2003). *Seredovyshche prava ta formuvannia pravovoi systemy suchasnosti [Law Environment and the Formation of the Contemporary Legal System]*. *Pravo Ukrainy*. № 12. S. 37–40. [in Ukrainian].

4. Rabinovych P. (2004). Metodolohiia vitchyznianoho zahalnoteoretychnoho pravoderzhavoznavstva. Ukrainskyi pravovyi chasopys. № 7 (12). S. 38–44.
5. Huralenko N.A. (2009). Sudovyi pretsedent v systemi dzherel prava: filosofsko-pravovyi aspekt: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.12 [Judiciary Precedent in the System of Sources of Law: Philosophic and Legal Aspects: a Dissertation ... for a Candidate of Legal Sciences: 12.00.12]. Lviv, 223 s. [in Ukrainian].
6. Kostenko O. (2003). Osnovne pytannia pravoznavstva z pozytsii sotsialnogo naturalizmu [The Basic Issue of the Study of Law from the Social Naturalist Perspective]. Problemy filosofii prava. Kyiv-Chernivtsi : Ruta, T. 1. S. 72–78. [in Ukrainian].
7. Slyvka S. (2003). Pryrodno-pravovi dzherela formuvannia pozytyvistickoi kontseptsii [Natural and Legal Sources of the Formation of Positivist Conception]. Problemy filosofii prava. Kyiv-Chernivtsi : Ruta, T. 1. S. 173–175. [in Ukrainian].
8. Anakina T. (2008). Pretsedentni rishennia Sudu Yevropeiskyykh Spivtovarystv u stanovlenni pravoporiadku YeS [Settled Legal Precedents of the Court of Justice of the European Union in the Formation of the EU Law and Order]. Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. № 2. S. 4–52. [in Ukrainian].
9. Malyshev B. (2002). Sudovyi pretsedent u pravovii systemi Anhlii (teoretyko-pravovyi aspekt): avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.01 [Judiciary Precedent in the Legal System of England (theoretical and practical aspect): abstract of the dissertation ... for candidate of legal sciences degree:12.00.01]. Kyiv, 20 s. [in Ukrainian].
10. Moskalenko V. (2005). Spetsyfika pretsedentnogo prava Sudu Yevropeiskoho Spivtovarystva [The Court of Justice of the European Union Precedent Law Specificity]. Aktualni problemy derzhavnogo upravlinnia. Kharkiv, № 3 (26). S. 109–112. [in Ukrainian].
11. Dworkin R. (1977). Taking Rights Seriously. Cambridge, Mass : Harvard University Press Duckworth, 239 p.
12. Cardozo B. (1947). Jurisprudence. *Selected Writings of Benjamin Nathan Cardozo*. New York : Matthew Bender, P. 7–46.
13. Fuller L. (1999). Anatomii prava. Kyiv : Sfera, 144s.
14. Holmes O. (1963). The Common Law. Cambridge : Harvard University Press, 338 p.
15. Shevchuk S. (2000). Shchodo oboviazkovosti rishen Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u konteksti doktryny sudovoho pretsedentu [As for the Obligation of Decisions of the Constitutional Court Of Ukraine in Context of the Judiciary Precedent Doctrine]. Pravo Ukrainy. № 2. S. 45–48. [in Ukrainian].
16. Pohorilko V., Fedorenko V. (2002). Dzherela prava Ukrainy: (zahalna teoriia dzherel konstytutsiinoho prava) [Sources of Law of Ukraine (General Theory of the Sources of the Constitutional Law)]. Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy. № 1 (28). S. 46–59. [in Ukrainian].

Stetsyuk Bogdan,

Doctor of Law, Professor

(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2273-637X>

JUDICIARY PRECEDENT AS A SOURCE OF LAW IN UKRAINE'S CONTEMPORARY LEGAL SYSTEM: THEORETICAL AND LEGAL ASPECTS

The article presents the research into judiciary precedent as a source of law in Ukraine's contemporary legal system. Special attention is paid to the theoretical and legal aspects of the correlation between positive and natural law. It is stated that one of the modern tendencies of the Ukraine's legal system development is the review of the vision of law through the awareness of the dialectic correlation between positive and natural law.

It is stressed that a crucial aspect of the solution of topical problems, which rose for the legal community, is the use of potential and the development of particular mechanisms to implement positive and natural law. Consequently, the author substantiates the idea of the scholars who assert the importance of natural law as the so-called moral evaluation and the original sources of the regulations of positive law where the latter stands out as the source of natural law consolidation and specification.

It has also been proved that an important aspect of the definition of judiciary precedent is its correlation with judiciary practice. It is stressed that it is the judge who plays a leading role in the process of legal life and practice improvement.

The article states that each EU member state applies its own approach to the definition of judiciary practice and judiciary precedent, however in all the countries judiciary precedent has a persuasive authority. At the same time the factor of the formation of EU precedent law creates favorable conditions for its adoption and implementation as a source of the native legal system.

Key words: sources of law, judiciary precedent, lawmaking, natural law, positive law, legal system.

Надіслано до редколегії 01.03.2023